

Міністерство освіти і науки України
Львівський інститут економіки і туризму

**«РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОТУРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

*Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів*

(26 квітня 2017 р.)

Львів
2017

Міністерство освіти і науки України Львівський інститут економіки і туризму

ББК 75.81

«Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи»: [Текст]: 3б. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 26 квітня 2017 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів: ЛІЕТ, 2017. — 216 с. — 100 пр.

У збірнику матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених висвітлюються проблемні питання, пов'язані із визначенням поняття «етнічний туризм», його місця у структурі туризму. Статті учасників конференції окреслюють здобутки, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку етнотуризму в Україні та світі; аналізують основні ресурси етнічного туризму з метою залучення їх до формування якісного туристичного продукту України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, фахівців сфери туризму, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Львівський інститут економіки і туризму

Департамент міжнародного співробітництва та туризму ЛОДА

Управління туризму ЛМР

Львівська асоціація розвитку туризму

УПОРЯДНИКИ:

Бочан І. О. — ректор ЛІЕТ, д. е. н., професор, голова оргкомітету;

Паньків Н. Є. — проректор з науково-педагогічної роботи і туризму, к. б. н.;

Цимбала О. С. — завідувач музейного навчально-лабораторного комплексу культури, освіти та еволюції туризму

Дорош Ю. С. — завідувач лабораторії інноваційних технологій в туризмі

Василишин-Грицина Т. М. — літературний редактор

Рекомендовано до друку

Вченою радою Львівського інституту

економіки і туризму (протокол № 7 від 24. 05. 2017 р.)

© Львівський інститут економіки і туризму, 2017

© Автори статей, 2017

<i>Максимець О. Б., Цьона Г. Ю., Гук М. С. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні</i>	<i>108</i>
<i>Михальчук Л. С., Коновалов Р. Б. Скансен як центр культурно-духовного відродження народу (на прикладі Музею етнографії Національного заповідника «Давній Галич»)</i>	<i>112</i>
<i>М'ясоїд Г. І. Туристичний бренд очима дітей</i>	<i>118</i>
<i>Орлова М. Л., Ярмоменко С. Г. Ресурси етнічного туризму Південної Бессарабії, сформовані в результаті болгарської колонізації</i>	<i>123</i>
<i>Паньків Н. Є. Ресурсна база для розвитку етнічного туризму у Львівській області (на прикладі Сколівського району)</i>	<i>130</i>
<i>Панько О. І. Народна культура Старосамбірщини як чинник розвитку етнотуризму</i>	<i>139</i>
<i>Погорілко О. І. Етнічні мотиви в туристичних продуктах студентів Львівського інституту економіки і туризму</i>	<i>145</i>
<i>Сліпчишин Л. В., Плесак С. М. Роль культурно-освітніх інституцій в розвитку етнотуризму на Яворівщині</i>	<i>152</i>
<i>Смирнов І. Г., Бенч Ю. С. Етнотуризм, як складник сталого розвитку сільського туризму: логістичний аспект</i>	<i>159</i>
<i>Тучапець А. А., Божук Т. І. Традиції святкування Великодня та їх вплив на організацію анімаційної діяльності (на прикладі окремих країн світу)</i>	<i>166</i>
<i>Франків І. Я. Газета «Емігрант» як джерело до вивчення трудової еміграції з Галичини наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.</i>	<i>174</i>
<i>Шишка М. М. Етнічний туризм у контексті рекреаційно-туристичної діяльності Національного природного парку «Північне Поділля»</i>	<i>189</i>
<i>Щербань О. В. Традиційна регіональна культура харчування в сучасному у сільському зеленому туризмі (на прикладі Полтавщини)</i>	<i>195</i>
<i>Щука Г. П. Теоретичні основи розвитку етнотуризму</i>	<i>201</i>
<i>Яценко Б. Мацурі в Японії: етно-релігійні традиції свят і посилення в них складової туризму</i>	<i>207</i>
Резолюція V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (26 квітня 2017 р., м. Львів, Україна)	212

УДК 338.48:745.5: 069.12/15

Сліпчишин Л. В.

Львівський ННЦ ПО НПУ ім. М. П. Драгоманова

Плесак С. М.

заст. директора з НВР ДНЗ «ХПТУ ім. Й. П. Станька»

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙ В РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ НА ЯВОРІВЩИНІ

У статті проаналізовано сутність і зміст процесів етнотрадиції, на якій базується розвиток етнотуризму. Висвітлено роль культурно-освітніх інституцій Яворівщини в розвитку різних видів і форм етнотуризму.

Ключові слова: етнотрадиція, туризм, народні ремесла і художні промисли, культурно-освітня інституція, навчальний заклад, музей, Яворівщина.

Великою цінністю для народної культури, яка виростає з різних видів трудової діяльності, є здатність відображати характерні регіональні риси, а для економіки — мати ту конкурентну перевагу, яка, з одного боку, привабить споживачів туристичних послуг, а з іншого боку, сприятиме працевлаштуванню населення. У пошуках джерел конкурентної переваги регіону все більша увага звертається на феномени в різних сферах життєдіяльності населення. Багатовікові здобутки культури народу, його етносів, знаходять своє відображення у народному мистецтві, фольклорі, музиці, танцях, кухні, іграх, народних ремеслах і промислах. Народне мистецтво характеризується тим, що має глибокі корені у філософії народу, відображає історичну спадковість, закарбоване у культурній спадщині, є живим організмом, здатним як розквітати, так і занепадати залежно від дії на нього об'єктивних чинників. У цьому процесі з ним тісно пов'язані народні ремесла і промисли.

У працях дослідників, які працюють у сферах наукового знання, дотичних до туризму, вивчались проблеми використання культурної спадщини як важливого інструменту розвитку економічного базису суспільства. Особливістю цих досліджень є потреба у врахуванні специфіки кожного регіону в різноманітних видах і формах туризму (Л. Бородавака, М. Бузинський, В. Бурдуланюк, В. Гетьман, М. Никирса, О. Падовська, В. Петранівський, М. Рутинський, І. Сандуляк, Т. Скутар, О. Стецюк та ін.). У Західній Україні привабливими для

культурно-пізнавального туризму завжди були як етнокультурні центри (Бойківщина, Буковина, Гуцульщина, Лемківщина), так і адміністративні території (Закарпаття, Івано-Франківщина, Рахівщина, Яворівщина тощо). У роки незалежності змінились основні підходи до відбору туристичних об'єктів та створення туристичного продукту, який би відповідав потребам і вимогам сучасних українців, а також чисельних іноземних туристів. У зв'язку з цим актуалізується потреба у дослідженні нових можливостей кожного регіону.

Актуальність вивчення ролі різних інституцій просвітницького, освітнього та культурного характеру в розвитку етнотуризму на Яворівщині визначається суперечністю між багатовіковим досвідом наступності традицій народної культури і мистецтва, які культивуються в регіоні, та відсутністю комплексного осмислення яворівської специфіки та її внеску в розвиток етнотуризму.

Метою статті є висвітлення ролі культурно-освітніх інституцій регіону в розвитку етнотуризму на Яворівщині. Завдання статті: проаналізувати сутність процесів етнотрадиції; визначити можливості основних культурно-освітніх інституцій у розвитку етнотуризму в яворівському регіоні.

Виділена в актуальності суперечність пов'язана з сутністю процесу, в якому формується і розвивається етнотрадиція. Розуміння цього процесу, особливостей його складових, може допомогти створити ефективну систему органічного включення культурно-освітніх інституцій не лише у розвиток туристичної сфери, але й регіону в цілому.

Суть моделі етнотрадиції, запропонованої М. Станкевичем [4], коротко розкривається таким чином: знаючи структуру етнотрадиції, розуміючи процеси, в яких традиції проявляються, можна розробляти стратегію утримання певного виду діяльності, зокрема, ремесла чи промислу. Практичне втілення цієї моделі передбачає конкретні види діяльності, при виконанні яких задіяні усі потенціали регіону: освітні, трудові, природні тощо. Структура етнотрадиції складається з елементів (консервативних, спадку одного покоління і сучасних), які потрібно вміти представити у туристичному продукті таким чином, щоб у споживача склалось уявлення про особливості, специфіку і характерні риси регіону. Оскільки традиція залучена в дію трьох груп процесів, які мають свій зміст, виникає потреба у розумінні особливостей цього змісту.

Процеси збереження та трансляції пов'язані з основним змістом традиції, який передається через елементи, закарбовані у засобах, якими користуються відповідні інституції (збірки і колекції музеїв, навчальні програми предметів, які вивчаються в освітніх і, зокрема, худож-

ніх закладах та ін.). Трансляція змісту традиції також може відбуватись через зовнішнє і внутрішнє середовище будь-якої інституції, закладу, пов'язаного з виробництвом продукції чи послуг, а в школах (загальноосвітня і професійна) ще й через систему виховної роботи.

У контексті синергетичного підходу має місце обмін інформаційними потоками між зовнішнім і внутрішнім середовищами, що характеризує другу групу процесів — розсіювання та руйнування. На всі прояви життєдіяльності населення діють різні об'єктивні чинники, що призводять до посилення процесів розсіювання традиції аж до моменту її руйнування. До основних чинників, які сприяють розсіюванню, можна віднести: а) модні тенденції у виробництві меблів, впорядкуванні садиб, подвір'я, дизайні одягу, різноманітних приміщень (житлових, ресторанних, готельних, відпочинкових тощо), орієнтовані на нове; б) ставлення до старих речей (зберегти, реставрувати, викинути); в) потяг молоді до чужої культури через її зовнішню привабливість і доступність, до поп-культури часто низького професійного рівня; г) вплив субкультур, які часто сформовані на деструктивних засадах (хіп-хопери, сатаністи, фріки, скінхеде). Протидія цим процесам передбачає розробку і використання надійних механізмів національного самозахисту, які допомагали б утримувати динамічну рівновагу між впливом чужої культури та національними засадами своєї культури.

До третьої групи відносять процеси доповнення і модернізації етнотрадиції. Ці процеси можуть бути: спонтанними, що загрожує зменшенням художньо-естетичної та культурної цінності кінцевого продукту (мистецького, туристичного, розважального і т. д.); під керівництвом, коли завдяки управлінському аспекту вдається досягнути позитивних зрушень. Відповідно, другий механізм властивий діяльності художнього навчального закладу, а формами, спрямованими на взаємодію з туристичними інституціями є: майстер-класи, фестивалі, пленери, заходи у рамках обміну досвідом, персональні та групові виставки. Ці заходи, в основному, мають різну мету, але їх об'єднує прагнення знайти новий поворот, штрих, напрям, творчу ідею спочатку для доповнення мистецького явища, жанру цікавими знахідками, які згодом стануть поштовхом до модернізації. Вони ж стимулюють і цікавість до туристичного продукту з боку вітчизняних та іноземних туристів.

Як зазначає М. Станкевич, сучасне етнічне народне мистецтво відрізняється певним набором етномистецьких традицій, способами їхньої трансляції та формами функціонування. В етномистецькій традиції найменшими утвореннями, що інтегруються в кожному виді

народного мистецтва, є жанрові та локальні традиції. Вони функціонують за допомогою певних стереотипів. На його думку, стереотип інтегрує та концентрує нагромаджені досвіди як однієї людини, так і поколінь майстрів, які наслідують традицію. У той час, як етномистецький стереотип — це «специфічні частинки мистецьких цінностей, що відтворюються і передаються у часі» [4, с. 95]. У свою чергу, це означає, що в туристичній галузі регіону з'явилися нові можливості, які можна використати для створення або осучаснення туристичного продукту.

Через низький рівень екологічної безпеки, викликаний добуванням сірки відкритим способом, на початку 90-х років головні підприємства Яворівського району, серед яких і державне гірничо-хімічне підприємство «Сірка», зупинили свою господарську діяльність. Це спричинило перетворення Яворівщини на економічно депресивну територію, на якій значна кількість населення залишилась без роботи.

У пошуках стратегічних орієнтирів розвитку Яворівського району до 2020 р., як і в XIX ст., увага державних органів була звернена до народного рукотворного мистецтва. У жовтні 2016 р. на IX сесії Яворівської районної ради VII скликання була затверджена «Стратегія розвитку Яворівського району на період 2016–2020 років» (автор М. Петров). У ній виділені види народного мистецтва, які можуть вивести регіон з економічної кризи: яворівська різьба, яворівська іграшка, яворівська писанка, вишивка «яворівка», лозоплетіння з рогами, яворівська кераміка, ткані полотна з яворівською вибіркою [5, с. 67–68].

Як показує аналіз офіційних документів, інституціями, що фінансуються з державного і частково з місцевого бюджетів, є культурно-освітні та освітні заклади, які мають різну мету, але можуть суттєво вплинути на збереження, відродження і розвиток народного мистецтва і культури. Станом на червень 2016 року в Яворівському районі функціонувало 69 Народних домів, 69 бібліотек-філіалів, 5 музеїв, Яворівська та Новояворівська школи мистецтв [5, с. 47]. У кожній з цих інституцій проводиться робота щодо збереження, розвитку і популяризації народної творчості, культури й мистецтва.

Однією з найстаріших інституцій, що діють в районі, є державний навчальний заклад «Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. Станька». Цей заклад є спадкоємцем створеної на вимогу місцевої громади в 1896 р. «Забавкарської школи», одним із найдавніших в Україні навчальних закладів із підготовки фахівців художньої обробки деревини. Протягом 120 років училище сприяло розвитку народного мистецтва й творчості, готувало фахівців, які працювали у різних секторах господарства: художньому та меблевому ви-

робництві, а також у духовній сфері — в мистецтві, освіті, журналістиці. За цей період сформувалась унікальна «яворівська художня школа», яка через випускників вплинула на розвиток народних художніх промислів і ремесел в багатьох регіонах України (І. Ариванюк, А. Колошин, О. Олешко та ін.) [3].

Цікавою є історія створення громадського історико-етнографічного музею «Яворівщина». У ній можна виділити три періоди, кожен з яких відображав актуальність музею і напрями його діяльності. За ініціативою членів гуртка «Рідна мова», який діяв у Яворові, і, зокрема, адвоката і громадського діяча М. Фільца, у 1931 р. було засновано історико-етнографічний музей «Яворівщина». Через відсутність коштів на окреме приміщення його розташували на другому поверсі Яворівської гімназії «Рідна школа», де він проіснував до Другої світової війни. Відповідно до напрямку музею його фонди склалися з колекцій та окремих речей різного характеру: ікони, старовинні церковні книги, одяг, антикварні меблі, вироби народної творчості, світлини і т. д. У 1945 р. робота музею була відновлена, але ідеологічний тиск нової радянської влади змінив його спрямування: музей став пропагувати радянський спосіб життя. Він припинив свою роботу приблизно у 70-их роках. Те, що багато експонатів з яворівського музею зберігаються нині у фондах львівських музеїв, наводить на думку про причетність влади до його закриття. Напередодні Дня Незалежності України, 22 серпня 2002 р. історико-етнографічний музей «Яворівщина» втретє розпочав свою роботу [1].

Якщо музей «Яворівщина» має історико-етнографічний характер, то музей художньої обробки дерева, який офіційно був створений у 1977 році в середньому міському профтехучилищі № 14 (СМПТУ № 14), спрямований на висвітлення історичних аспектів професійного доробку педагогів та учнів навчального закладу. У 2010 році відповідно до нових вимог щодо роботи музеїв у навчальних закладах у Львівській області пройшли реєстрацію і перереєстрацію дев'ять музеїв. Музей ХПТУ № 14 отримав нову назву «Музей історії художніх ремесел Яворівщини».

Значну багатовекторну роботу проводить громадська організація Товариство краєзнавців Яворівщини «Гостинець», спрямовану перш за все на краєзнавчі дослідження і сприяння розвитку туризму в українському Розточчі, вивчення фольклорної та історичної спадщини. Оскільки це громадська організація, її діяльність відповідає потребам громад регіону: розвиток місцевих громад через збереження й підтримку родинних традицій та шляхом збереження і популяризації вікової спадщини народного мистецтва Яворівщини; освіта дорослих і

навчання впродовж життя; розвиток та організація сталої туристичної й рекреаційної діяльності; формування екологічної культури мешканців району [5, с. 69]. Практичним результатом досліджень організацією історико-етнографічної спадщини і народних мистецьких традицій став путівник «Туристичні маршрути Яворівщини». Відповідно до Стратегії розвитку Товариства краєзнавців Яворівщини «Гостинець» основний акцент робиться на організацію центрів освіти дорослих, в яких одним із провідних завдань є збереження і розвиток яворівських традицій, ремесел і промислів, залучення до цього процесу громад [2, с. 10].

У грудні 2016 р. Яворівщина збагатилась ще одним музеєм (сайт новин Яворівської міської ради), орієнтованого на інтеграцію традиційного і сучасного мистецтва та роботу за діалоговою моделлю музейної комунікації. До створення експозиції долучилися професійні митці та народні майстри Яворівщини, більшість художніх творів експозиції склали роботи випускників і педагогів ДНЗ «ХПТУ ім. Й. П. Станька».

Осередком збереження, відтворення і примноження етнотрадицій регіону слугує і Яворівський національний природний парк, до структури якого входить Еколого-просвітницький центр. Територією Парку прокладено ряд еколого-пізнавальних стежок та туристичних шляхів, які відображають як історичні так і культурні надбання мешканців Яворівщини. Зокрема, в межах атракційно-туристичного осередку «Оселя Розточчя» створено господарство із живими свійськими тваринами, пасікою, а також «Музей старожитностей», який наглядно демонструє побут і зайнятість попередніх поколінь.

Щорічні масові заходи, такі як «Йорданське святкування» та етнофестиваль «Яворівська бавниця», організовані в Яворівському НПП, сприяють відродженню етнотрадицій. Учасниками даних заходів є фольклорні колективи, народні умільці і майстри кулінарних страв Яворівщини.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновки, важливі для розвитку туристичної сфери в яворівському регіоні.

У наш час діють потужні деструктивні процеси, протистояти яким може свідомо людина, вихована на базових цінностях гуманістичного суспільства, серед яких однією з найважливіших є пам'ять роду, малої і великої Батьківщини. Засвоєні сучасним поколінням гуманістичні цінності є базою для активізації процесів збереження, вивчення, трансляції та модернізації, які є складовими етнотрадиції. Ці цінності формуються не лише освітніми, культурно-освітніми, але також й туристичними продуктами.

Аналіз розвитку Яворівщини показав діалектичний зв'язок глобальних змін і локальних процесів, які виникають у відповідь на них. До таких локальних процесів можна віднести і ті процеси, що перебігають у культурному середовищі та відображають особливості історичного та економічного розвитку регіону. Індикатором перебігу культурних процесів є стан народної культури і мистецтва, народних промислів і ремесел в регіоні. Їх об'єкти відображають культурну спадщину народу і потребують організованого підходу до збереження і трансляції, незважаючи на модні тенденції. У цьому контексті актуалізується роль культурно-освітніх інституцій регіону, які, хоч і мають різну мету, проте спрямовують зусилля на збереження і роботу з культурною спадщиною, допомагають створити якісний український туристичний продукт.

Література

1. Історико-етнографічний музей «Яворівщина» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Історико-етнографічний_музей_«Яворівщина»&stable (дата звернення 28. 12. 2016).
2. Косик Н. Зміцнення громадянського суспільства шляхом навчання дорослих упродовж життя / Н. Косик // Територія успіху: практикоорієнтований додаток до зб. наук. праць «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи». — 2015. — № 1. — С. 8–11.
3. Сліпчишин Л. Становлення і розвиток яворівської художньо-мистецької школи / Л. Сліпчишин // Професійно-технічна освіта. — 2017. — № 1. — С. 37–41.
4. Станкевич М. Є. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції / М. Є. Станкевич // Народознавчі зошити. — 1997. — № 2. — С. 91–99.
5. Стратегія розвитку Яворівського району до 2020 року 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.javoriv-rda.gov.ua/...yavorivskogo...yavorivskogo.../proekt-strategiyi-rozvitku-... (дата звернення 27.12.2016).

Slipchyshyn L. V., Plesak S. M.

ROLE OF CULTURAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN DEVELOPMENT OF ETHNOTOURISM IN YAVORIV REGION

The article analyzes the nature and content of the ethnotradition, which is based ethnotourism development. The role of cultural and educational institutions in Yavoriv Region on the development of various ethnotourism types and forms is explained.

Keywords: ethnotradition, tourism, folk handicrafts, cultural and educational institution, school, museum, Yavoriv Region.